

Μια προσέγγιση του αειμνήστου π. Θεοκλήτου Διονυσιάτου (Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος)

Categories : [ΘΕΟΛΟΓΙΑ](#)

Date : Φεβρουαρίου 16, 2007

Ο αείμνηστος π. Θεόκλητος ήταν μια σύγχρονη προσωπικότητα του Αγίου Όρους, με τον οποίον πολλοί ασχολήθηκαν, είτε θετικά είτε αρνητικά, ακριβώς γιατί εκπορευόταν από αυτόν μεγάλη ενέργεια. Με την ζωντανή παρουσία του, τον λόγο, την συγγραφή και την διοίκηση αποτελούσε την έκφραση του Αγίου Όρους, κυρίως σε μια εποχή που λίγοι μοναχοί έδιναν λόγο προς τους έξω του Αγίου Όρους και ενώ η ουσιαστική ζωή του Αγίου Όρους ήταν κεκρυμμένη από πολλούς. Έτσι, ο π. Θεόκλητος έδωσε την δυνατότητα στους έξω να προσεγγίσουν η να οσφρανθούν λίγο τα έσω του Αγίου Όρους.

Τον γνώρισα την δεκαετία του '60 πάνω στην ακμαία ηλικία του και θυμάμαι έντονα την πνευματική του δύναμη που ήταν αφοπλιστική, όχι μόνον σε μας που ήμασταν τότε φοιτητές της θεολογίας, αλλά και στους Καθηγητές και γενικά τους μορφωμένους ανθρώπους. Μαζί δε με τον αείμνηστο π. Γαβριήλ αποτελούσε ένα δίδυμο με κοινά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, με αλληλοσυμπληρούμενα χαρίσματα.

Βλέποντας τώρα, ύστερα από τόσα χρόνια γνωριμίας, και μέσα σε σύγχρονη προοπτική την ζωή του αειμνήστου π. Θεοκλήτου Διονυσιάτου θα μπορούσα να τουίσω τρεις πλευρές, μέσα από τις οποίες μπορεί να ερμηνευθή λίγο η πληθωρική αυτή προσωπικότητα. Φυσικά, δεν είναι οι μόνες πλευρές της ζωής του.

Η πρώτη πλευρά είναι ότι ο π. Θεόκλητος Διονυσιάτης είχε έκτακτα διανοητικά και φυσικά χαρίσματα, μεταξύ των οποίων μεγάλη χωρητικότητα διανοίας, τεράστια μνήμη, καταπληκτική ευφράδεια λόγου, καταπληκτική γραφή, βροντερή φωνή, ως «φωνή υδάτων πολλών» κλπ. Από μικρός είχε μελετήσει λογοτεχνία, κυρίως τα έργα του Ντοστογιέφσκυ, καθώς επίσης είχε πλουτίσει την μνήμη του με πολλές εγκυκλοπαιδικές γνώσεις, τις οποίες αύξησε αργότερα και με αυτές διήνθιζε τον λόγο, με αποτέλεσμα να προξενή μεγάλη εντύπωση στους συνομιλητές του. Σε πολλά κείμενά του φαίνεται έντονα το λογοτεχνικό του χάρισμα, χωρίς να το καλλιεργή ιδιαίτερα. Ήταν ένας καταπληκτικός λογογράφος, λογοπλόκος και ακριβολόγος, χρησιμοποιώντας θαυμάσιες εικόνες και δυνατές λέξεις και εκφράσεις, χωρίς υπερβολές και πάντοτε μέσα στην προοπτική του θεολογικού και εκκλησιαστικού λόγου. Μαζί με αυτά είχε και οξύνοια νοός, και μπορούσε να διακρίνη την σκέψη του συνομιλητού του, να την προκαλή, καθώς επίσης να αναπτύσσει με ακρίβεια και ενάργεια τις απόψεις του.

Η δεύτερη πλευρά της ζωής του π. Θεοκλήτου έχει σχέση με την ζωή του στο Άγιον Όρος και ιδιαιτέρως στην Μονή του οσίου Διονυσίου. Όταν πήγε στην Ιερά Μονή, έπρεπε να δοκιμασθή και μάλιστα με τις τότε αυστηρές αγιορείτικες παραδόσεις. Όσοι ενθυμούνται το Άγιον Όρος σε παλαιότερους χρόνους και ιδίως όσοι έχουν φιλοξενηθή στην Μονή του Διονυσίου την δεκαετία του '60 και πριν από αυτήν αντιλαμβάνονται τι εννοώ.

Η ασκητική ζωή στο Όρος, και μάλιστα στην Μονή Δουβσίου, ήταν σκληρή, η αδιάκριτη υπακοή ήταν επιβεβλημένη, η δοκιμασία μοναχικής καθιερώσεως αυστηρή, ο τρόπος διαμονής στα κελλιά σχεδόν ερημικός, η τράπεζα πτωχική και υπερβολικά λιτή. Μέσα σε μια τέτοια ατμόσφαιρα ο δυναμικός νέος μοναχός με το ανήσυχο πνεύμα και τα έκτακτα φυσικά προσόντα, έπρεπε να κάνει μεγάλο αγώνα για να παραμείνη. Έμαθε, έτσι, την αυστηρή υπακοή, τις πολύωρες προσευχές μέσα στον Ναό, την μόνωση στο Διονυσιακό κελλί, την νηστεία και την αγρυπνία, την αυστηρή άσκηση. Οι Διονυσιάτες μοναχοί ζούσαν μέσα στο Κοινόβιο την ησυχαστική και ερημική ζωή του Αγίου Όρους. Έζησα μερικές τέτοιες καταστάσεις γι' αυτό και γράφω με λόγο και επίγνωση. Οι συνασκητές του δεν μπορούσαν να εκτιμήσουν πλήρως τον λεγόμενο «πλούτο της διανοίας» και μερικοί έτρεφαν μια περιφρόνηση σε αυτόν, γιατί ως ολιγογράμματοι ζούσαν μια άλλη πνευματική κατάσταση που προϋπέθετε την σταύρωση της λογικής και την ανάσταση του νοός. Γενικά, μερικοί παλαιοί αγιορείτες δεν έτρεφαν και μεγάλη εκτίμηση στους λεγόμενους λογίους μοναχούς, γιατί οι περισσότεροι από αυτούς ζούσαν τον ζείδωρο πλούτο της Ορθοδόξου παραδόσεως με την ανάπτυξη και καλλιέργεια του νοός και όχι της λογικής και την απάρνηση όλων των εγκοσμίων.

Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα ο π. Θεόκλητος «έσπασε τα κοσμικά μούτρα του» όπως συνήθως λέγεται, ταπεινώθηκε, συνεθλίβη πνευματικά, έζησε την πραγματικότητα της κατά Χριστόν σταύρωσης. Στην συνέχεια και ο ίδιος έζησε το καθαρό αγιορείτικο πνευματικό κρασί, απόρροια της βαθυτάτης μετανοίας, αλλά γνώρισε και άλλους αγιορείτας της εποχής εκείνης που ζούσαν «την νηφάλιον μέθην» της κοινωνίας τους με τον Θεό. Έζησε, έτσι, την μέθοδο της ορθοδόξου ευσεβείας που είναι η κάθαρση της καρδιάς από τα πάθη, τον φωτισμό του νοός και βίωσε τις κατά διαφόρους βαθμούς ελλάμψεις της θείας Χάριτος.

Αυτό το ευλογημένο κλίμα που έζησε στην Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου το συναντούμε σε πολλά σημεία των βιβλίων του. Θα καταγραφή ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα.

«Η αγάπη του Θεού ευρίσκεται επάνω από όλες του κόσμου τας αγάπας. Αλλοίμονον δε εις εκείνου την ψυχήν που θα επιφοιτήση. Δεν θα τον αφήση νύκτα και ημέραν ήσυχον. Θα κοιμάται το σώμα και η καρδιά θα αγρυπνή. "Εγώ καθεύδω και η καρδιά μου αγρυπνεί". Βαθυστένακτοι ερωτικά νύκτες, με δακρυώδεις εννοίας, θα συνθλίβουν ιερώς την ψυχήν. Ο άνθρωπος παύει να είναι κύριος εαυτού. Ένας ιστός από τον ουρανό κινεί την ψυχήν. Ο Χριστός ο "αχώρητος παντί", ενεργεί κατά τοιούτον αφόρητον τρόπον εις την ψυχήν που ηγάπησεν, ώστε όλος ο κόσμος χάνεται από αυτήν. "Ζω δε ουκέτι εγώ, ζη δε εν εμοί ο Χριστός". Η αγία αγάπη του Χριστού,

εισδύσασα εις τας καρδίας, πείθει και ενδυναμώνει τα παιδιά να εγκαταλείψουν όλα τα ανθρώπινα μεγαλεία προς χάριν της! Ω βασιλεία των ουρανών, ω θεία υιοθεσία! Τι είναι μεγαλύτερον και αγνότερον και ποθεινότερον;».

Μέσα στο απόσπασμα αυτό, βλέπει κανείς την χρησιμοποίηση αγιογραφικών και πατερικών χωρίων, που φλογίζονται όμως από την δική του πεπυρακτωμένη καρδιά και έτσι εκφράζονται τα αγνά βιώματα που έζησε ο ίδιος και στην αρχή της μοναχικής του ζωής και στην μετέπειτα ασκητική βιοτή. Αυτό το «βαθυστενάκτοι ερωτικά νύκτες, με δακρυώδεις εννοίας, θα συνθλίβουν ιερώς την ψυχήν. Ο άνθρωπος παύει να είναι κύριος εαυτού. Ένας ιστός από τον ουρανό κινεί την ψυχήν», νομίζω είναι κατά κάποιον τρόπο αυτοβιογραφικό του. Το ίδιο φαίνεται και σε πολλά άλλα κείμενά του, όπως και σε διαφόρους λόγους που τοποθετεί στα στόματα πεπειραμένων ερημιτών - Γερόντων και εξαγιασμένων υποτακτικών, αλλά και την περιγραφή που τους κάνει.

Έχω πληροφορία από παλαιούς αγιορείτας ότι οι Διονυσιάτες μοναχοί, στην αρχή της μοναχικής ζωής του π. Θεοκλήτου, άκουγαν να βγαίνει από το κελλί του, αλλά και από άλλους χώρους της Μονής, το βαθύτατο κλάμα με αναστεναγμούς που προερχόταν από τον ένοικό τους, τον π. Θεόκλητο. Πέρασε μέσα από μεγάλη μετάνοια, ζούσε σε μια διαρκή κατάνυξη, όπως άλλωστε και η πλειονότητα των μοναχών του Αγίου Όρους. Στα κείμενά του, όπου περιγράφονται διάφοροι διάλογοι, σκιαγραφεί τον υποτακτικό και τον Γέροντα με τις δικές του εμπειρίες. Μέχρι το τέλος της ζωής του τον ακολούθησε η αυτομεμψία.

Είναι γνωστόν ότι η εμπειρία της Χάριτος του Θεού δεν καταστρέφει τα φυσικά χαρίσματα, αλλά τα λαμπρύνει ακόμη περισσότερο και τα καθιστά πνευματικά. Έτσι ο π. Θεόκλητος έγραψε διάφορα κείμενα, με την βοήθεια των φυσικών και πνευματικών του χαρισμάτων, και ακόμη βιογράφησε, κατά θαυμαστό τρόπο, μεγάλες μορφές, όπως τον άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη, τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά, τον άγιο Νεκτάριο κλπ. Μέσα σε τέτοια κείμενα βλέπει κανείς και την πνευματική πορεία του π. Θεοκλήτου. Βιογραφώντας τους αγίους πολλές φορές αυτοβιογραφείτο. Έχω μια αίσθηση ότι κυρίως μέσα από την μελέτη του αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου γνώρισε τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά και μέσα από τους φιλοκαλικούς Πατέρας κατάλαβε κατά θαυμαστό τρόπο τον άγιο Νεκτάριο και εξέφρασε το ησυχαστικό και ειρηναίο πνεύμα του.

Του άρεσε να γράφη διαλογικά και να παρουσιάζη συνομιλίες με ερημίτας και θεολόγους. Νομίζω όμως ότι μιλούσε ο ίδιος με όλα τα πρόσωπα, γιατί είχε γνώσεις θεολογικές και φιλοσοφικές, αλλά διέθετε και εμπειρίες πνευματικές.

Η τρίτη πλευρά της ζωής του, ως συνέπεια της προηγούμενης, ήταν η «πολεμική», η αντιαιρετική. Με τον όρο αυτό εννοώ την αναίρεση κάθε απόψεως που εξέκλινε από την αληθινή, αυθεντική, φιλοκαλική και ησυχαστική παράδοση. Και στο σημείο αυτό πρέπει να δούμε την «μαχητικότητά» του που δικαιολογείται και από τα φυσικά προσόντα του και τον χαρακτήρα του, αλλά και την ποικιλότητα γέυση της ησυχαστικής παραδόσεως της Εκκλησίας. Άλλωστε αυτήν την «μαχητική» πλευρά μπορούμε να δούμε και στην ζωή του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, ο οποίος, ζώντας

την αυθεντική ησυχαστική παράδοση, δεν μπορούσε να ανεχθή τις αιρετικές απόψεις του Βαρλαάμ. Στα θέματα της πίστεως και της ζωής δεν χωρά επίπλαστη κοσμική ευγένεια.

Στα κείμενα αυτού του είδους διακρίνουμε τον έλεγχο -με έμμεσο και άμεσο τρόπο- μιας σύγχρονης θεολογίας που, όπως χαρακτηριστικά έλεγε, χρησιμοποιεί «πεταστές» στην έκφραση για να εντυπωσιάσει κυρίως τους νέους• μιας εκκλησιολογίας που άλλοτε εκκοσμικεύεται και άλλοτε υπερβάλλει, οπότε χάνεται το μέτρο• μιας ασκητικής που ασχολείται με την αισθητική και τις λογοτεχνότητες περιγραφές• μιας μοναχικής ζωής που εκφράζεται ως οικοτροφιακής και κοσμικής νοοτροπίας• μιας ποιμαντικής που βιώνεται ως θεσμοποιημένη μέριμνα• μιας ακαδημαϊκής θεολογίας που λογοποιεί και σχολαστικοποιεί την εμπειρική θεολογία της Εκκλησίας• μιας χρησιμοποιήσεως των αγνών πατερικών κειμένων για την δικαιολόγηση των παθών.

Την «πολεμική» αυτή πλευρά του έργου του π. Θεοκλήτου δεν μπορεί να την ερμηνεύσουμε έξω από την σκληρότητα της υπακοής και της άσκησης που έζησε ο ίδιος στην Μονή του αγίου Διονυσίου, την κατά διαφόρους βαθμούς εμπειρία της ησυχαστικής παραδόσεως, αλλά και την σύγκριση αυτής της αγνής Ορθόδοξης ζωής, της απηλλαγμένης από κοσμικές προσμίξεις με την εωσφορική και εμπαθή νοοτροπία μερικών συγχρόνων ανθρώπων οι οποίοι προσπαθούν να δικαιολογήσουν τα ποικίλα πάθη (φιλοδοξία, φιληδονία, φιλαργυρία) χρησιμοποιώντας την διδασκαλία των αγίων Πατέρων για την μοναχική και θεολογική ζωή. Δεν μπορούσε να κατανοήσει μια αισθητική που αντικαθιστά την ασκητική, μια λογοτεχνία που καταλύει την νηπτική θεολογία, έναν ακτιβισμό που αφανίζει τον ησυχασμό, μια θεσμοποιημένη εκκλησιαστική έκφραση που καταργεί την ποιμαντική ως θεραπεία.

Μέσα από αυτήν την ερμηνεία μπορεί κανείς να διακρίνει το απόλυτο του π. Θεοκλήτου σε μερικές ενέργειές του, που έμοιαζε ως προφητική δράση. Πολλές φορές τον αισθανόμουν ωσάν έναν τύπον κατά Χριστόν σαλού, που εκφραζόταν με την δυνατή λογικότητά του. Διέκρινα ένα είδος κατά Χριστόν σαλότητας, που εκδηλωνόταν με ένα μαστίγωμα των ακαδημαϊκών ακροατηρίων, αφού ηρνείτο να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις τους, και προτιμούσε να εκφράζεται εμπειρικά• εκδηλωνόταν με την άρνηση του λογικού διαλόγου και προκαλούσε αντιδράσεις• με τον έλεγχο των υπερβολών, όταν εκφράζονταν ακόμη και από αγαπητά του πρόσωπα• με τον απόλυτο, σκληρό και στυφό λόγο προκειμένου να ξυπνήσει την υπνώττουσα συνείδηση των εκκλησιαστικών ανδρών και να αποτρέψει τον κίνδυνο της αλλοίωσης και της εκκοσμικεύσεως. Ο π. Θεόκλητος μερικές φορές ήταν απόλυτος, αλλά αληθινός, δεν φορούσε την μάσκα του ασκητού, του ερημίτου, του θεολόγου, αλλά το πρόσωπο του αυθεντικού αγιορείτου, που μιλά αυθόρμητα, πέρα από κάθε είδους κοινωνικών συμβατικοτήτων.

Φυσικά, αυτό μπορούσε να το κάνει γιατί δεν είχε κληθή από τον Θεό να είναι ποιμένας και να ασκή ποιμαντική. Είναι γνωστόν ότι οι ποιμένες έχουν καθήκον και έργο να ασκούν μια ιδιαίτερη μέθοδο, για να θεραπεύουν ολίγον κατ' ολίγον την τραυματισμένη ύπαρξη του ανθρώπου. Προσλαμβάνουν τον άνθρωπο στην πεπτωκυία

κατάσταση που βρίσκεται, κατεβαίνοντας και εκείνοι για λίγο, και με διάκριση, στον δικό του «χώρο», για να τον ανεβάσουν προοδευτικά σε υψηλές πνευματικές καταστάσεις. Εκείνος είχε άλλο προορισμό και άλλη διακονία. Η διακονία του ήταν να βλέπη τα προβλήματα και να ορθοτομή τον λόγο της αληθείας, να διακρίνη την πλάνη από την αλήθεια, να ενεργή περισσότερο ως προφήτης, κηρύσσοντας μετάνοια, και να αφήνη την θεραπεία των μετανοούντων στους ποιμένες της Εκκλησίας.

Ο π. Θεόκλητος διέθετε έναν λόγο απηλλαγμένο από φαντασίες και στοχασμούς. Ο ίδιος του είχε σταυρώσει την λογική, καίτοι την χρησιμοποιούσε για την διατύπωση των απόψεών του. Ο λόγος του ήταν καθαρός, δυνατός, αρρενωπός, ασκητικός, θεολογικός, προφητικός. Στο πρόσωπό του βλέπαμε τον τρόπο που έγραφαν και ομιλούσαν οι Προφύτες και οι Πατέρες της Εκκλησίας, γευόμαστε, έστω κι' αν μερικές φορές δυσανασχετούσαμε, την πεμπτουσία της χιλιόχρονης αγιορείτικης παραδόσεως, απηλλαγμένης από προσμίξεις και νεανισμούς, βλέπαμε το απαύγασμα μιας αγιορείτικης Διονυσιακής σκληρής αγρυπνίας, ακούγαμε το: «είπε Γέρων».

Μια φορά, από τις πολλές επισκέψεις μου, κατά την εποχή της ηγουμενείας του αειμνήστου π. Γαβριήλ, επισκέφθηκα την Μονή του αγίου Διονυσίου χειμώνα καιρό, και μάλιστα ορθρινές ώρες, όταν είχαν δίωρη διακοπή, μεταξύ της ακολουθίας του Όρθρου και της θείας Λειτουργίας. Δηλαδή, μόλις είχε τελειώσει η ακολουθία του Όρθρου και έπρεπε οι μοναχοί να πάνε στα κελλιά τους για να ξεκουραστούν λίγο, ώστε να συνεχίσουν μετά την τέλεση της θείας Λειτουργίας. Όμως τα κελιά δεν είχαν θέρμανση και το κρύο ήταν τσουχτερό. Από την ρεματιά του Άθωνα, πάνω από την Μονή, κατέβαινε ο ψυχρός αέρας και το πυκνό σύννεφο, που κατά καιρούς έφερνε βροχή. Ήταν μια ατμόσφαιρα που συνδύαζε αέρα, γνόφο, βροχή και κρύο και θύμιζε έντονα την Δευτέρα Παρουσία, πράγμα που προκαλούσε μετάνοια. Αυτήν την ώρα πολλοί μοναχοί προτιμούσαν, αντί να πάνε στα παγωμένα κελιά τους, να παραμείνουν στο στασίδι στην Λιτή του Καθολικού που υπήρχε ξυλόσομπα και μια σχετική ζεστή ατμόσφαιρα.

Μπήκα μέσα στην Λιτή και είδα πολλούς μοναχούς μέσα στο χειμωνιάτικο ημίφως -σχεδόν σκοτάδι- να μισοκοιμούνται στα σκληρά στασίδια, περιμένοντας την έναρξη της θείας Λειτουργίας, γιατί τους ήταν δυσκολότερο να πάνε στα παγωμένα κελιά. Τους έβλεπα σαν μεγάλα έμβρυα στην μήτρα της μάνας Εκκλησίας. Αυτή η εικόνα θα μείνη χαραγμένη για πάντα μέσα στην μνήμη μου. Και μετά την θεία Λειτουργία πήγαμε στην Τράπεζα για το λιτό γεύμα, και προσπαθούσαμε να τελειώσουμε γρήγορα το λιγοστό φαγητό, με το απαραίτητο κρεμμύδι, ως φρούτο, για να πάμε κάπου σε μια σόμπα για να ζεσταθούμε.

Σε αυτό το κλίμα έζησε τον περισσότερο καιρό ο π. Θεόκλητος Διονυσιάτης. Γι' αυτό και η διδασκαλία του ήταν απαύγασμα αυτής της σκληρής και ευλογημένης ατμόσφαιρας, που εξέφραζε την αρρενωπή, σκληρή αγιορείτικη βιοτή, την χαρμολύπη.

Κάθε φορά που σκεπτόμουν τον π. Θεόκλητο και διάβαζα τα γραπτά του ερχόταν μπροστά μου αυτή η ατμόσφαιρα του χειμωνιάτικου εκείνου πρωϊνού στην Μονή Διονυσίου και έτσι ερμήνευα και την προσωπικότητά του και την διδασκαλία του.

Πέρα από οποιεσδήποτε άλλες αναλύσεις οι λόγοι και τα κείμενά του εξέφραζαν την ασκητική ζωή της Ορθοδόξου παραδόσεως, της απηλλαγμένης από φαντασιώσεις, αισθητικές ευχαριστήσεις και κοσμικές αβρότητες.

Αυτό εκφράζεται και σε μια συνομιλία του π. Θεοκλήτου με τον Νίκο Γαβριήλ Πεντζίκη. Όταν ο π. Θεόκλητος συνάντησε τον Πεντζίκη στο Άγιον Όρος την ώρα που εκείνος έφευγε, τον ερώτησε: «Πως περάσατε κ. Πεντζίκη στο Όρος;» Ο Πεντζίκης του απάντησε. «Πολύ καλά, Γέροντα. Γέλασα πολύ». Έκπληκτος ο π. Θεόκλητος του είπε: «Μα, στο Άγιον Όρος ερχόμαστε για να κλάψουμε και όχι για να γελάσουμε». Και ο Πεντζίκης χαριτολογώντας ανταπάντησε: «Πως μπορώ να μη γελάσω, όταν τον πρώτο μοναχό που συναντώ στην Δάφνη λέγεται Γελάσιος». Παρά την ευφύλογη αυτή απάντηση ο π. Θεόκλητος επέμενε στην άποψή του, ότι στο Όρος κλαίμε και μετανοούμε, δεν το βλέπουμε αισθητικά και επιφανειακά, αφού, κατά τον αείμνηστο Γέροντα, το Άγιον Όρος είναι χώρος μετανοίας, κλάματος και καθάρσεως και μέχρι τελευταία στιγμή εκλιπαρούσε όλους, όπως και μένα, να προσευχηθούμε για να του δώσει ο Θεός μετάνοια.

Τον ευχαριστούμε για ο,τι μας δίδαξε και μας παρέδωσε, και δοξολογούμε τον Θεό γιατί στους δύσκολους και συγκεχυμένους καιρούς φανερώνει τέτοιους εκφραστές του για να υποδεικνύουν την πορεία προς την κάθαρση και τον φωτισμό και να φανερώνουν την αληθινή Εκκλησία.

(Δημοσιεύθηκε στο Περιοδικό «Πρωτάτο»)

(Πηγή: "Εκκλησιαστική Παρέμβαση" Νοε 2006)

Άλλα άρθρα για τον μακαριστό γέροντα:

[Μνήμη γέροντος Θεοκλήτου](#) (Μοναχός Μωυσής Αγιορείτης)

[Πατήρ Θεόκλητος Διονυσιάτης - Μνήμη Δικαίου](#) (Χάϊδω Πελέκη)